

Herdenking Barend Biesheuvel door de Voorzitter van de Eerste Kamer, de heer Korthals Altes

De **voorzitter**: Barend Biesheuvel was in velerlei opzicht een imposante man. Door zijn gestalte, als politicus, door zijn krachtige aanpak, door de wijze waarop hij naar mensen en verhoudingen keek en er doorheen keek. Zijn bijnaam "open Barend" zegt meer over zijn karakter en zijn blijvende betekenis voor de samenleving dan de verwijzing naar zijn voorkomen uit de verkiezingsperioden van de jaren zestig. Die blijvende betekenis komt tot uiting in de Wet openbaarheid van bestuur, waarvoor hij voorbereidende pioniersarbeid verrichte en in het voorzitterschap van de Commissie heroriëntering overheidsvoorlichting. Het is de vraag of ons land ooit een zo aanspreekbaar, toegankelijk en transparant openbaar bestuur zou hebben gekregen, zoals wij dat sedert de jaren zeventig kennen, als Barend Biesheuvel die pioniersarbeid niet had verricht.

Aanvankelijk bepalen twee samenhangende hoofdlijnen – het begrip "rode draden" is misschien niet zo op zijn plaats – zijn politieke carrière landbouw en Europa. Evenals Colijn was Biesheuvel de zoon van een landbouwer uit de Haarlemmermeer, woonachtig te Haarlemmerliede. Ook al namen beiden, ieder in hun eigen tijd, de voornaamste plaats in de Antirevolutionaire Partij in en werden beiden geroepen tot het voorzitterschap van de ministerraad, de weg van Biesheuvel naar deze belangrijke politieke en bestuurlijke posities verliep geheel anders. Hij studeerde gedurende de oorlogsjaren rechten aan de Vrije Universiteit. De hoogleraren P.A. Diepenhorst, Rutgers en Dooyeweerd spraken hem aan. Na voltooiing van zijn studie in september 1945 vervulde hij functies in de agrarische sector. Hij begon in 1945 als secretaris en adviseur van de voedselcommissaris van Noord-Holland. In die functie moet hij doordrongen zijn geraakt van de noodzaak van een voldoende, gevarieerde en betaalbare voedselvoorziening, die ook de producenten een goed inkomen verzekert. De filosofie die ten grondslag lag aan de naoorlogse Nederlandse en later Europese landbouwpolitiek. Zijn werkzaamheden in de agrarische sector vonden in 1957 hun voorlopig eindpunt in het voorzitterschap van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond, waarvan hij in 1952 algemeen secretaris was geworden.

Intussen was hij in 1956, bij de uitbreiding van het zeteltal van 100 tot 150, verkozen verklaard tot lid van de Tweede Kamer. Hij combineerde dat met het lidmaatschap van het Europese Parlement. Het dubbelmandaat vroeg om onvermoeibare mensen met grote toewijding. Aan die kwaliteiten voldeed Biesheuvel in alle opzichten. Bij de verkiezingen van 1963 was hij in een aantal kieskringen lijsttrekker. Hij deelde die positie met Smallegenbroek en Roolvink. Na de verkiezing werd hij vice-voorzitter van de antirevolutionaire fractie.

Op 24 juli 1963 werd hij minister van Landbouw en Visserij en vice-minister-president in het kabinet-Marijnen. Tevens werd hij belast met de coördinatie van aangelegenheden Suriname en de Nederlandse Antillen betreffend en met de zorg van de aan Suriname en de Nederlandse Antillen te verlenen hulp en bijstand. Deze drie functies bleef hij vervullen in de opvolgende kabinetten-Cals en Zijlstra, dus tot 5 april 1967.

In zijn functie van minister van Landbouw schaarde hij zich in de rij van robuuste Nederlandse ministers op dat beleidsterrein, die uiteindelijk zonder hulp van ambtenaren in slopende nachtelijke marathonzittingen de laatste, vaak dure knopen moesten doorhakken. Opnieuw kwam zijn krachtig gestel hem daarbij te stude. Maar niet alleen hem. Zijn uithoudingsvermogen diende ook het Nederlandse belang.

Intussen was hij bij de verkiezingen van 1967, nu optredend als enig lijsttrekker, opnieuw lid van de Tweede Kamer, en fractievoorzitter, geworden. Voor een kabinet dat met ministers uit de drie confessionele partijen en de VVD gevormd kon worden, werden kandidaten gesteld die naar zijn oordeel kwalitatief niet sterk genoeg waren. Zo liet hij de eer aan een ander. Het kabinet-De Jong kwam tot stand en Biesheuvel bleef zijn fractie leiden. Hij bleef ook kritisch. Befaamd werden zijn schoten voor de boeg, bestemd om de liberale minister van Financiën af te brengen van zijn plannen tot belastingverlaging. Hij vond meer geld voor ontwikkelingssamenwerking, onderwijs en werkgelegenheid belangrijker. In die jaren was hij ook voorzitter van de Koninkrijkswerkgroep die zich beraadde over de relatie tussen Nederland en de Nederlandse Antillen.

In 1971 kreeg hij een nieuwe kans een kabinet te formeren en te leiden. Algemeen wordt aangenomen dat de drie aanvoerders van de drie confessionele partijen en de VVD het voor de verkiezingen al enigermate eens waren, dat zij een regeringscoalitie zouden moeten gaan vormen. Dat Biesheuvel, hoewel niet de aanvoerder van de grootste van de vier partijen, de aangewezen premier zou zijn, stond voor de vier partijen vast. De verkiezingsuitslag noopte de vier echter om ook DS'70 voor de coalitie uit te nodigen. Dat bleek later de achilleshiel van het eerste kabinet-Biesheuvel te zijn. Niet ieders gestel bleek opgewassen tegen het recept van de nachtelijke marathonzittingen. Naar men zegt speelde zijn eigen temperament hem ook wel parten. In de zomer van 1972 kwam het bij de beraadslagingen over de begroting voor 1973 tot een kabinetscrisis. DS'70 trad uit, Wiegel besloot dat de VVD bleef, en een tussenkabinet, dat verkiezingen uitschreef, kwam onder Biesheuvel tot stand.

Daarna ontwikkelt zich het drama verder. De kabinetsformatie duurt langer dan de 90 dagen gedurende welke volgens de toen geldende grondwettelijke bepalingen het ministerschap na verkiezing tot lid van de Tweede Kamer met dat lidmaatschap mocht worden gecombineerd. Als demissionair minister-president moest Biesheuvel op zijn post blijven en het fractievoorzitterschap prijsgeven. Daarmee komt tegen zijn zin en overtuiging de weg vrij voor deelneming door twee antirevolutionaire ministers aan het kabinet-Den Uyl. De rol van randversiering is er niet een waarvoor Biesheuvel ook maar de geringste waardering kan opbrengen. Met zijn plaats in de Tweede Kamer gaat ook zijn leidende rol in de Nederlandse politiek verloren. Hij blijft zijn land en de Nederlandse Antillen en Aruba bij tal van gelegenheden en in tal van belangrijke commissies – waaronder de Staatscommissie van advies inzake de relatie kiezers-beleidsvorming van 1982 tot 1984 – dienen. Ik memoreerde reeds zijn betekenis voor de openbaarheid van bestuur en de overheidsvoorlichting. Zijn inspanningen voor de Nederlandse Antillen en Aruba hebben daar in de laatste episode van zijn leven meer weerklank, erkenning en dankbaarheid geogst dan in eigen land. Nog eenmaal vervult hij een belangrijke rol als Europeaan, wanneer hij in december 1978 lid wordt van het Comité van Wijzen dat de EEG-commissie adviseert over het functioneren van de Europese Economische Gemeenschap. Natuurlijk blijft hij trouw aan de zaak van het Christen-Democratisch Appèl, tot de vorming waarvan hij sterk heeft bijgedragen. Een groot deel van zijn werkkraft stelt hij in dienst van een veelheid van ondernemingen, die hij dient als voorzitter of als lid van hun raad van commissarissen.

In deze Kamer van reflectie, die hij slechts van achter de regeringstafel heeft gekend, mag worden vastgesteld dat wij door het overlijden van Barend Biesheuvel niet alleen afscheid hebben moeten nemen van een mannenbroeder van de oude stempel, waarop de Antirevolutionairen en het CDA trots mogen zijn, maar ook van een groot en toegewijd Nederlander en Europeaan. Ik geef het woord aan de minister-president.